

ас. ИВАН ТОДОРОВ

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ гр. БЛАГОЕВГРАД

**РЕФОРМАТА НА МЕЖДУНАРОДНАТА ФИНАНСОВА СИСТЕМА: ЗАДЪЛЖИТЕЛНО
УСЛОВИЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ**

**THE REFORM OF INTERNATIONAL FINANCIAL SYSTEM: MANDATORY
REQUIREMENT FOR ACHIEVING SUSTAINABILITY**

Assistant Prof. IVAN TODOROV

SOUTHWEST UNIVERSITY “NEOFIT RILSKI”, BLAGOEVGRAD

Abstract: The article proves that international financial system provokes unsustainable development on the global scale. The causes for the global crisis are analyzed and its historical significance is revealed. A reform of the system of international finance is proposed in order to achieve a worldwide sustainability.

Key words: global crisis, international financial system, sustainability

**Международната финансова
система провокира неустойчиво
развитие в глобален мащаб**

Ще докажем тази теза чрез анализ на процеса на създаване на пари, описан в публикацията на Федералния резерв „Механика на модерните пари“¹.

Когато американското правителство има нужда от пари, да речем 10 млрд. долара, то издава облигации за тази сума, срещу които получава новоемитирани банкноти от Федералния резерв на същата стойност. Новоемитираните пари се прибавят към паричното предлагане и стават официално платежно средство. Най-често въобще не се стига до физическо отпечатване на облигациите и банкнотите, тъй като транзакциите се извършват по електронен път. Това обаче не променя същността на процеса: тъй като правителствените облигации са дългови инструменти, **парите се създават от дълг.**

Федералната резервна система (ФРС) получава облигации, а правителството на САЩ - банкноти на стойност 10 млрд.

долара, които депозира в търговска банка. Този депозит автоматично става част от банковите резерви, както всички депозити. 10% от депозита (1 млрд. долара) се превръщат в минимални задължителни резерви на търговската банка. Останалите 9 милиарда долара се считат за свръхрезерви, които се използват като база за нови заеми.

Логично е да се допусне, че тези 9 милиарда идват от съществуващия депозит на стойност 10 млрд. долара. Деветте милиарда обаче се създават допълнително върху съществуващия 10-милиарден доларов депозит: "Разбира се, че те (банките – бел. авт.) всъщност не изплащат заеми за парите, които получават като депозити. Ако го правеха, никакви допълнителни пари нямаше да бъдат създадени."²

Стопанските агенти вземат назаем новосъздадените 9 млрд. долара и ги влагат в банковите си сметки. След това процесът се повтаря. Депозитът става част от банковите резерви, 10% се удържат като задължителни минимални резерви, а останалите 8.1 млрд. са

¹ Modern Money Mechanics, <http://landru.i-link-2.net/monques/mmm2.html>

² Modern Money Mechanics, <http://landru.i-link-2.net/monques/mmm2.html>

новосъздадени пари за нови заеми. Процесът на депозитна и парична мултипликация продължава, докато от първоначалните 10 милиарда долара се създадат нови 90 милиарда.

Новосъздадените пари намаляват стойността на вече съществуващите, тъй като паричното предлагане расте, без да расте търсенето на стоки и услуги. Генерира се **инфлация**, която по своята същност представлява *скрит данък върху обществото*. **Инфлацията е вродена характеристика на описаната система на парична експанзия.** Увеличаването на паричното предлагане без съответно пропорционално нарастване на стоките и услугите в икономиката намалява стойността на парите. Покупателната сила на един долар през 1913 г. (когато е създадена ФРС) е равна на покупателната сила на 21.60 долара през 2007 г. Покупателната сила на един долар за 94 години под ръководството на ФРС е намаляла с 96%¹.

На 30 септември 1941 г. управителят на ФРС Маринър Екълс заявява, че ако бъде изплатен целият национален дълг на САЩ, в обръщение не би останал нито един долар². Тъй като парите се създават от дълг и влизат в обръщение чрез търговията, се извършва **отделяне на хората от техния оригинален дълг.** За да погаси дълга си и да покрие разходите си за живеене, всеки човек е принуден да се съревновава с останалите за част от паричното предлагане. **Изплащането на всички дългове обаче е невъзможно, тъй като тогава не биха останали пари в обръщение. Винаги някой дължи нещо на някого и затова е принуден да се съревновава с другите.** Това е *двигателят на съвременната капиталистическа икономика*, причината за конкурентната борба,

мотивът за жестоката експлоатация на природни и човешки ресурси.

Начисляването на лихва върху създадените пари генерира нови импулси на нестабилност, тъй като дългът, който трябва да бъде изплатен, нараства. Почти всеки съществуващ долар (и друга парична единица) трябва да бъде върнат на банка с начислена върху него лихва. Тъй като всички пари се вземат назаем от централната банка и се разпространяват от търговските банки чрез заеми, като към паричното предлагане се прибавят само главниците, но не и лихвите, **количеството пари, които се дължат на банките, винаги превишава количеството налични пари.** По данни от 2002 г. националният дълг на САЩ е 4 трилиона долара, а парите в обръщение, с които трябва да бъде изплатен този дълг, са 7-8 пъти по-малко – 263 млрд. долара. *Инфлацията е вроден конструктивен дефект на настоящата финансова система*, тъй като винаги има нужда от нови пари, които да покрият постоянния паричен дефицит, породен от необходимостта да се изплатят начислените лихви.

САЩ доминират в света поради военно превъзходство, голям размер и продуктивност на своята икономика и поради статута на долара на световна валута – над 50% от международните трансакции и над 60% от световните валутни резерви са деноминирани в щатски долари³. **Положението на САЩ на водеща световна икономическа сила изисква отговорна фискална и монетарна политика от Белия дом и ФРС.** Такава обаче липсва: *САЩ имат огромни фискални дефицити и пасиви по текущата сметка на платежния баланс, които финансират проинфлационно чрез парична емисия.*

¹ Филмът Zeitgeist 2: Addendum

² Филмът Zeitgeist 2 : Addendum

³ По данни от 2006 г., Светът се нуждае от глобална валута,

<http://www.segabg.com/online/article.asp?issueid=2370&sectionid=5&id=0001001>

Поради използването на долара в световен мащаб **негативните ефекти от макроикономическата политика на САЩ се разпростират върху всички държави**. САЩ обаче печелят от сеньораж и лихви от статута на долара на световна валута.

Излишъци от щатски долари се движат по целия свят в търсене на висока възвръщаемост, бързо преминавайки от един национален пазар на друг. *Приливите и отливите на капитал дестабилизируют финансовите системи на развиващите се страни и причиняват финансови кризи*. През 1990-те години министерството на финансите на САЩ предлага на развиващите се страни стратегията „**икономически растеж чрез спестявания от чужбина**” – премахване на бариерите пред вноса и износа на финансов капитал с цел намаляване на цената на кредитните ресурси и оптимизиране на разпределението им в световен мащаб. *Единственият печеливш от тази стратегия се оказват САЩ*, тъй като задлъжнелите държави са по-склонни да подкрепят американските становища в ООН, МВФ, СТО и други международни организации. В условията на криза, американски компании придобиват стратегически национални активи на тези държави на занижени цени.

Световната криза

Върлуващата в момента глобална финансова криза има **историческо значение** по няколко причини:

1. Подобно на кризата от началото на седемдесетте години на двадесети век тя показва, че международната финансова система **е изчерпала възможностите** си за поддържане на световната икономическа стабилност и че е време за **кардинални промени** в световното финансово статукво. Глобалната финансова система притежава **вродени конструктивни дефекти**, които изискват **качествено нови принципи** и

институционална структура на международните финанси.

2. За разлика от предишните кризи, настоящата криза **не може** да се обясни с традиционното разбиране за цикличност на капиталистическата икономика, което застъпва още Маркс. Сегашната криза има ярко изразен **структурен характер**, тя е криза на устройството, принципите и институциите, върху които е изграден световният финансов порядък. *Доказателство за структурния характер на настоящата криза е, че в нейните условия инструментите на паричната политика – промените в лихвените проценти и паричното предлагане, не дават желаните резултати*. Наливането на ликвидност в икономиката от бюджета или от централната банка не води до стабилизиране на кредитирането, а пазарният лихвен процент по кредитите не реагира на промените в основния лихвен процент. **Нужни са съществено нови регулативни и институционални мерки, тъй като в настоящата ситуация традиционните монетаристки похвати не работят**;

3. Настоящата криза може да се нарече **структурна** и поради *натрупани диспропорции в икономиката на САЩ, които в крайна сметка са и основната причина за нейното възникване*. Под **диспропорции** имам предвид *голямата разлика в темповете на нарастване на БВП, брутния дълг, доходите на населението, лихвения процент и корпоративните печалби в САЩ*. В нормални условия **тези показатели би трябвало да растат с близки темпове**. В САЩ обаче *разликата в прираста на тези индикатори означава, че непрекъснато се емитират долари, за да се подпомагат неефективни производства*, т.е. отрасли, които според баланса на междуетрасловите връзки употребяват ресурси на по-голяма стойност от създадената от тях продукция. **По експертни оценки нерентабилните отрасли в**

американската икономика дават 25% от БВП на САЩ, а подпомагането им струва на американското правителство над 1,3 трилиона долара годишно¹. Спадът на американската икономика би трябвало да продължи, докато темпът на парична емисия не се приближи към темпа на БВП.

При анализа на причините за настоящата криза не бива да се подминават вродените дефекти на световната финансовата система: дълг, инфлация, недостиг на пари, както и някои фактори от правен характер. Според Ноам Чомски, професор в Масачузетския технологичен институт и един от най-известните критици на външната политика на САЩ, главната причина за финансовата криза е дерегулацията на финансовия сектор, по-специално дерегулацията на банковите заеми². Някои промени в международната счетоводна практика също изиграха своята роля за сегашната финансова криза. Например възприемането на принципа някои активи да се отчитат по справедлива, а не по остатъчна стойност, доведе до нереално нарастване на балансовото число и пазарната цена на акциите на много фирми и банки, в резултат на което техните акционери регистрираха огромни печалби. Когато дойде кризата и пазарът се сринва, без да спази обичайната процедура и под политически натиск, Съветът за Международни счетоводни стандарти внесе промени в Международен счетоводен стандарт 39 и Международен стандарт за финансови отчети 7, които позволиха на банките да отчитат повече активи по остатъчна стойност³. Тези промени дадоха възможност на банките да прикрият

¹ Георгиев, Р., „С кешов манталитет няма изход от световната криза“, в. Пари, 7.01. 2009 г., стр. 20

² Интервю във в. „Труд“, бр. от 15.11.2008 г.

³ „Голямото счетоводство – има ли пилот в самолета?“, <http://odit.info/?s=2&i=2336>, 10.11.2008 г.

голяма част от загубите си – само за една седмица активи на стойност 113 млрд. евро бяха преоценени от справедлива по остатъчна стойност, което спести на европейските банки загуби в размер на 3 млрд. евро⁴. Иначе казано, международните счетоводни правила се промениха в полза на банките – при добра икономическа конюнктура им се даде възможност да натрупат огромни печалби, отчитайки активите си по справедлива цена, а когато дойде кризата и трябваше да понесат отговорността за икономическите си решения, активите им се преоцениха по остатъчна стойност, за да избегнат загуби.

Натрупаното напрежение в икономиката на САЩ и вродените дефекти на международната финансова система не можеха да не се проявят. Беше нужен само начален импулс, който да даде начало на кризата. В такъв импулс се превърна сривът на американския ипотечен пазар.

Реформата на международните финанси

Реформата на международната финансова система е задължително условие за постигане на устойчивост в световен мащаб. По-конкретно са нужни следните промени:

➤ Създаване на Световна централна банка и Световен фискален комитет, които да провеждат глобална макроикономическа политика за създаване на глобална стационарна зелена икономика. Световната централна банка трябва да извършва в световен мащаб монетарна политика, подобна на описаната в безлихвената валутна зона по нататък в текста, а Световният фискален комитет да съгласува фискалната политика на

⁴ IASB questions relaxing of fair value accounting, <http://www.ft.com/cms/s/0/14bed534-ac38-11dd-bf71-000077b07658.html>, 7.11.2008 г.

отделните страни за постигане на целите на устойчивото развитие;

➤ Да се въведе данък върху валутните трансакции с цел ограничаване на спекулативните валутни операции. Приходите от този данък ще бъдат използвани за екологични и социални програми в развиващите се страни;

➤ Всяка държава следва да емитира „обезценяващи се” пари, подобни на описаните в безлихвена валутна зона по-нататък в статията;

➤ Да се въведе глобална обезценяваща се валута, отделена от националните валути и интереси. Тя трябва да премахне злоупотребата от страна на САЩ със статута на долара като световна валута. Тази безлихвена глобална валута би трябвало да има следните характеристики:

➤ Да се базира на реалния БВП на водещите световни икономики;

➤ Деноминирани в нея ценни книжа да се емитират и съхраняват като резерви от отделните компании и правителства;

➤ Държавите да се разплащат помежду си в собствената си безлихвена валута, като плащанията се уреждат в рамките на международна организация, използваща глобалната валута като разчетно средство;

➤ Изменения във валутните курсове да се правят през определени интервали от време съобразно промените във валутните резерви на всяка страна в глобалната валута;

➤ Обменните съотношения да отразяват търсенето и предлагането на стоки и услуги, а не спекулациите за бъдещи техни изменения.

Предлаганите промени в системата на международните финанси имат сериозно основание: **използването на парите като средство за натрупване на стойност провокира неустойчивост в развитието.** Нека аргументираме това твърдение.

Парите са единствената стока, която е високо ликвидна и не създава за

своите собственици загуби от разваляне и разходи за съхранение, а им носи доход под формата на лихви. Това създава **естествено предпочитание у хората да държат пари, вместо други стоки.** Възможни последици от това предпочитание са:

1) Някои хора могат да не работят благодарение на лихвения доход, който получават. Освен че е несправедливо от социална гледна точка, това е и икономически неефективно, тъй като води до пропуснато производство;

2) Лихвите, които парите носят, са несправедливо средство за преразпределение на дохода и богатството;

3) Лихвите се калкулират в себестойността на всяка стока и инвестиция, генерирайки инфлация;

4) Изплащането на лихви създава натиск върху стопанските агенти за генериране на допълнителни доходи, изостря конкурентната борба между тях и засилва експлоатацията на човешките и природните ресурси.

Платците на лихвата на практика плащат за правото да участват в размяната, т.е. за достъп до пазара. Получателите на лихвата получават покупателна сила, без да създават добавена стойност. Лихвата представлява своеобразна пазарна бариера, каквото не би трябвало да съществува на един свободен пазар. Функцията на парите „средство за натрупване на стойност” нарушава изискването за равнопоставеност на стопанските субекти, създавайки необосновани предимства за едни икономически агенти пред други. Това пречи на ефективното функциониране на „невидимата ръка”.

За неефективното функциониране на съвременните пазари допринася и широко разпространеното разбиране, че ресурсите са ограничени. То създава **чувство за несигурност** у стопанските субекти и формира у тях **краткосрочно ориентирана консуматорска нагласа**

вместо дългосрочна визия за взаимноизгодно сътрудничество. В крайна сметка постулатът за ограничеността на ресурсите лишава индивидите от нужното спокойствие за пълно потъркване на техния творчески потенциал, което води до **занижени стопански резултати**.

Използването на парите като средство за натрупване на стойност и постулатът за ограниченост на ресурсите генерират импулси на неустойчивост, затова предлагаме следните мерки за *тяхното неутрализиране*:

1) **Отхвърляне на постулата за ограниченост на ресурсите**. Не съществува недостиг на ресурси, а само неравномерното им разпределение, причинено от неравномерно разпределение на финансовия капитал. За неравномерното разпределение на финансовия капитал пък съдейства използването на парите като средство за натрупване на стойност;

2) **Създаване на нов тип валутна зона, в която парите изпълняват функциите „средство за размяна” и „разчетно средство”, но е премахната функцията „средство за натрупване на стойност”**. Определяме новата валутна зона като *икономическо пространство, в рамките на което е въведена безлихвена единна валута*. Предлагам към известните вече критерии за оптималност на една валутна зона (степен на международна подвижност на факторите за производство, степен на отвореност на икономиките на страните във валутната зона, сходство на бизнес циклите и икономическите шокове, степен на продуктова диверсификация на икономиките на държавите във валутната зона) да бъде добавен нов – *наличие на безлихвена обща парична единица*.

Основна цел на монетарната политика в безлихвената валутна зона е поддържане на паричното предлагане на равнище, близко до

транзакционното търсене на пари (търсенето на пари за реална покупка на стоки и услуги). Това може да се постигне по следния начин:

1) *Парите, държани с осигурителни и спекулативни мотиви, биват извадени от обращение;*

2) *След това паричното предлагане се изменя със същия темп, с който се променя транзакционното търсене на пари, за да се запази приблизителното равенство между тях.*

Търсеният ефект е намаляване на количеството пари в обръщение и увеличаване на скоростта на паричното обръщение.

Паричната политика в безлихвената валутна зона се определя и провежда от независима институция (централна банка), която емитира парични знаци и събира такса за тяхното ползване – определен процент от номинала на използваните пари. Приходите от сенъоража и от таксата за ползването на парите отиват в бюджета на съответната общност (община, област, държава, регионална интеграционна общност, свят) и се използват за издръжка на общностните институции и за обезпечаване на провеждането на общностните политики.

Първостепенна роля в безлихвената валутна зона играе банковата система. Банките предлагат на всяко физическо и юридическо лице възможността да държи парите си в разплащателни и спестовни сметки. *Парите в разплащателните сметки се считат за пари в брой и се облагат с такса за ползване. Парите по спестовните сметки не се таксуват. В паричното обръщение реално участват само авоарите по текущите сметки и парите в брой, затова само те се използват при определяне на транзакционното търсене на пари и на паричното предлагане.*

В безлихвената валутна зона лихвата по безсрочните депозити е

отрицателна и е равна по абсолютна стойност на таксата за използване на парите, а лихвата по сročните и спестовни влогове е нулева.

Интересна е кредитната политика на банките в безлихвената валутна зона. Разходите за обслужване на кредита за кредитополучателя включват заплащане на труда на банката (банкова комисионна) под формата на фиксирана абсолютна сума и рискова премия, изразена в процент от сумата на отпуснатия кредит. Сумата от рисковите премии по отпуснатите банкови кредити е равна на разликата между паричното предлагане и транзакционното търсене на пари в безлихвената валутна зона. Тези рискови премии са единствените пари в обръщение, които не са обезпечени с реално произведени стоки и услуги. Инфлационна премия няма, тъй като почти всички пари в обръщение са обезпечени с реално произведени стоки и услуги.

Предлагам опитите за неплащане на таксата за ползване на парите чрез държане на пари в брой извън банките да се предотвратяват чрез емитирането на банкноти в няколко цвята и пълното изваждане от обръщение на един цвят банкноти годишно. Кой точно цвят банкноти ще бъде премахван се решава чрез публичен жребий. Никои не би държал повече пари в брой и по разплащателни сметки, отколкото изискват реалните му потребности за покупка на стоки и услуги, тъй като търпи от това държане загуби под формата на такса за ползване и риска за изгуби част или всички от държаните пари при жребия.

В безлихвената валутна зона парите представляват „горещ картоф“, от който всеки се опитва да се освободи възможно най-бързо, тъй като държателят им в края на месеца плаща таксата за тяхното ползване. Това способства за намаляване на наличните пари, за ускоряване на паричното обръщение и за стопански

растеж. Ако даден стопански субект има пари в брой и не иска да плати таксата за ползването им, той има два варианта:

❖ *Да ги внесе по спестовна сметка. Това е равносилно на изваждането на парите от обръщение;*

❖ *Да закупи с тях стоки или услуги. Това означава ускоряване на паричния оборот и нарастване на разходите (потребителски или инвестиционни), което в крайна сметка повишава БВП.*

Заклучение

Събитията от 2007 г. насам поставят особено остро въпроса за крайната нужда от кардинални реформи в начина на функциониране и институционалната структура на световната финансова система. Безлихвени валути биха могли да бъдат въведени първо в регионалните интеграционни обединения, а на един по-късен етап те могат да прераснат в единна световна безлихвена парична единица, при което целият свят да се превърне в безлихвена валутна зона. Това би повишило икономическата стабилност в глобален мащаб. Въвеждането на световна безлихвена парична единица ще подобри икономическата среда от гледна точка на инфлацията, тъй като гарантира, че всички пари в обръщение ще бъдат обезпечени с реално произведени стоки и услуги. Така се премахва една от основните причини за колебанията на цените – несъответствието между паричната маса и реалното производство.

Поддържането на равенство между паричното предлагане и транзакционното търсене на пари гарантира стабилността на финансовата система и предполага елиминиране на търсенето на пари с осигурителни и спекулативни мотиви. По този начин се решава един проблем, който още Джон Мейнард Кейнс се опитва да реши – проблемът със

спекулативните операции на финансовия пазар. Кейнс сравнява тези операции с казино и търси начин да ги сведе до възможния минимум¹.

Каква е вероятността в съвременните условия на глобализация и регионална икономическа интеграция да се формира икономическо пространство по подобие на описаната по-напред в статията безлихвена валутна зона, в която обезценяващите се пари да са основно разчетно и разменно средство? Съществуването

на две изградени върху коренно различни принципи финансови системи би довело до дезинтеграция на световното стопанство. Създаването на безлихвена валутна зона има смисъл единствено ако тя е глобална, т.е. обхване целия свят. Това изисква световен консенсус за пълна промяна на принципите и институционалната структура на световната финансова система, който трудно би могъл да се постигне.

---

¹ Гечев, Р., „Фискална политика за устойчиво развитие“, <http://financebg.com/?act=showarticles&more=9460>